

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ
ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่ทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช
People Participation in Creating a Resource Management Mechanism for the
Ban Sai Nuea Community, Na Luang Sen Subdistrict, Thung Song District,
Nakhon Si Thammarat Province

ประกิต ไชยธาดา¹ และ เบญจพร จันทรโคตร^{2*}
Prakit Chaithada¹ and Benjaporn Juntarakote^{2*}

Article History

Receive: March 7, 2025

Revised: April 25, 2025

Accepted: April 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน ศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน และสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่ทอง จังหวัดนครศรีธรรมราช วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ จำนวน 97 คน แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน และกระบวนการสนทนากลุ่มแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชนจากผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จำนวน 10 คน และสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชนมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.41 (S.D. = 0.55) เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.51 (S.D. = 0.50) อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ชุมชนบ้านไสเหนือเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าชุมชน แหล่งน้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีระบบการบริหารจัดการที่ผสมผสานกันระหว่างกฎระเบียบของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ 3) กลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน (2) การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมผ่านมาตรการอนุรักษ์ (3) การจัดการน้ำและพลังงานโดยพัฒนาระบบกักเก็บน้ำและส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน และ (4) การใช้ที่ดินและทรัพยากรทางการเกษตรอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม; กลไกบริหารจัดการ; ทรัพยากรชุมชน; การใช้ประโยชน์; การอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, Assistant Professor, Faculty of Education, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

² อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

*Corresponding author E-mail: benjaporn_jun@nstru.ac.th

ABSTRACT

This research aimed to study factors affecting the enhancement of cooperation in community resource management, to study the potential of natural resources, the utilization of community resources, and guidelines for community resource conservation, and to create a mechanism to manage community resources with a participatory process with parties in the Ban Sai Nuea area, Na Luang Sen, Thung Song District, Nakhon Si Thammarat Province. The study employed participatory action research (PAR). Data was collected through questionnaires from 97 people in the area, in-depth interviews on the potential and utilization of natural resources and conservation strategies, and participatory focus group discussions to create mechanism in community resource management involving 10 representatives from community leaders, organization leaders, and government officers. The results were as follows: 1) The overall average value of the factors influencing the promotion of collaboration in community resource management was 4.41 (S.D. = 0.55). When considering in each aspect, it was found that participation in benefit-sharing had the highest average value at the average of 4.51 (S.D. = 0.50). 2) Ban Sai Nuea is a community that has important natural resources such as community forests, water sources, and agricultural areas with a management system that combines community rules, local wisdom, and support from government agencies. and 3) Participatory community resource management mechanisms consist of: (1) the establishment of a community resource management committee with representatives from all sectors; (2) the management of forest and environmental resources through conservation measures; (3) water and energy management by developing water storage systems and promoting the use of renewable energy; and (4) the appropriate use of land and agricultural resources.

Keywords : Participation; Management Mechanism; Community Resources; Utilization; Community Resource Conservation

บทนำ

การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม บทบาทของชุมชนชนบทในกระบวนการอนุรักษ์ และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของชุมชนผ่านการยอมรับ คุณลักษณะต่างๆ เช่น การสะสมความรู้ ความสัมพันธ์ทางสังคม การดำเนินการร่วมกัน และการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง (He et al., 2020) การพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจในระดับนโยบายและวิชาการ (Armitage et al., 2022)

บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ทรัพยากรชุมชนเผชิญกับความท้าทาย ทั้งในด้านการใช้ประโยชน์ที่มากเกินไปและปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร การสร้างกลไกบริหารจัดการที่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชน (Bennett et al., 2021) อย่างไรก็ตาม ปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน รวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ อาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดังกล่าว แม้พื้นที่บ้านไสเหนือจะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่ก็ประสบกับปัญหาเฉพาะด้านทรัพยากรที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ 1) ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรม ส่งผลให้ป่าชุมชนถูกทำลายและลดความหลากหลายทางชีวภาพ 2) การใช้สารเคมีทางการเกษตรเกินขนาด ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของดิน และแหล่งน้ำในพื้นที่ ทำให้ระบบนิเวศเริ่มเสื่อมโทรม 3) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะเกษตรกร กลุ่มอนุรักษ์ และผู้ประกอบการ ซึ่งยังขาดระบบจัดการที่เป็นธรรมและครอบคลุม 4) ขาดระบบจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และน้ำล้นในฤดูฝน ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคีทุกภาคส่วน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความยั่งยืนในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากหลายงานวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยเพิ่มความโปร่งใส ความยุติธรรม และการยอมรับในกระบวนการตัดสินใจ การศึกษาครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ โดยใช้แนวคิดการบริหารจัดการโดยชุมชน (Community-Based Natural Resource Management: CBNRM) เป็นกรอบในการศึกษา (Hill et al., 2023) ผลการวิจัยคาดว่าจะเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

กล่าวโดยรวมแล้ว ทรัพยากรชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะคนในชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดของชุมชน และนอกจากการใช้ประโยชน์แล้ว ในอีกด้านหนึ่งชุมชนก็ต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้นสิทธิชุมชนกับการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน นั้นก็คือ การที่ชุมชนซึ่งดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชนร่วมกัน อาศัยอำนาจทางกฎหมายและจิตสำนึกที่ดีของชุมชนร่วมมือกันบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน โดยมีองค์กรต่างๆ ของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการร่วมกันของชุมชน ซึ่งชุมชนอาศัยอำนาจตามสิทธิทางกฎหมายในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน แต่ทั้งนี้สิทธิชุมชนก็ต้องได้รับการยอมรับและคนในสังคมให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน จึงจะทำให้สิทธิชุมชนสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง ในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนสิ่งหนึ่งที่สำคัญยิ่งนั้นคือการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนให้สามารถดำรงอยู่สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครราชสีมา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง โดยมีการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจสาธารณะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบรรลุการกำกับดูแลที่ดีขึ้นช่วยเพิ่มความถูกต้องตามกฎหมาย ความรับผิดชอบ และประสิทธิภาพของนโยบายของรัฐบาล ในขณะที่ลดความขัดแย้งทางสังคมและปรับปรุงประสิทธิภาพด้านทรัพยากรอย่างไรก็ตาม ความท้าทายเช่นการเข้าถึงความโปร่งใส และทักษะของชุมชนจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้มีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ (Lubis & Azizah, 2023) ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วยปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เช่น ความเชื่อมั่นในกลไกการบริหารจัดการของรัฐ ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน และความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Newig & Fritsch, 2020) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ออกเป็นสามรูปแบบ ได้แก่ การจัดการโดยชุมชนร่วม, การจัดการร่วมกับชุมชน และการจัดการที่ชุมชนเป็นผู้นำ โดยเน้นว่าความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องมีการรับประกันสิทธิประโยชน์และการกระจายผลประโยชน์อย่างเหมาะสม (He et al., 2020) การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหนองตาใกล้ ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี โดยใช้กระบวนการ A-I-C สามารถช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้นในทั้ง 4 ประเด็น คือ 1) การมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนและตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล (Chukong et al., 2022) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชนบทของแอฟริกา พบว่าการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและการสร้างข้อตกลงที่เป็นธรรมระหว่างภาคส่วนต่างๆ การวิเคราะห์บทบาทของเทคโนโลยี

ดิจิทัลในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่าการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลสามารถเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมของกลุ่มประชากรที่มีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Brown et al., 2022)

กลไกบริหารจัดการ

กลไกบริหารจัดการชุมชน (Community Governance Mechanisms) เป็นกระบวนการที่ชุมชนใช้ในการจัดการทรัพยากรและกิจกรรมภายในท้องถิ่นของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ เช่น ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน (Ostrom, 2019) แนวคิดนี้สอดคล้องกับการบริหารจัดการโดยชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากรของตนเอง (Agrawal, 2021) กลไกที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยโครงสร้างการกำกับดูแลที่ชัดเจน ระบบการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และกลไกการแก้ไขข้อพิพาทที่มีประสิทธิภาพ (Baland & Platteau, 2022) ในขณะที่การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการชุมชน พบว่า ความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการยอมรับกลไกการบริหารจัดการ (Cox et al., 2023)

แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรโดยชุมชน (Community-Based Natural Resource Management: CBNRM)

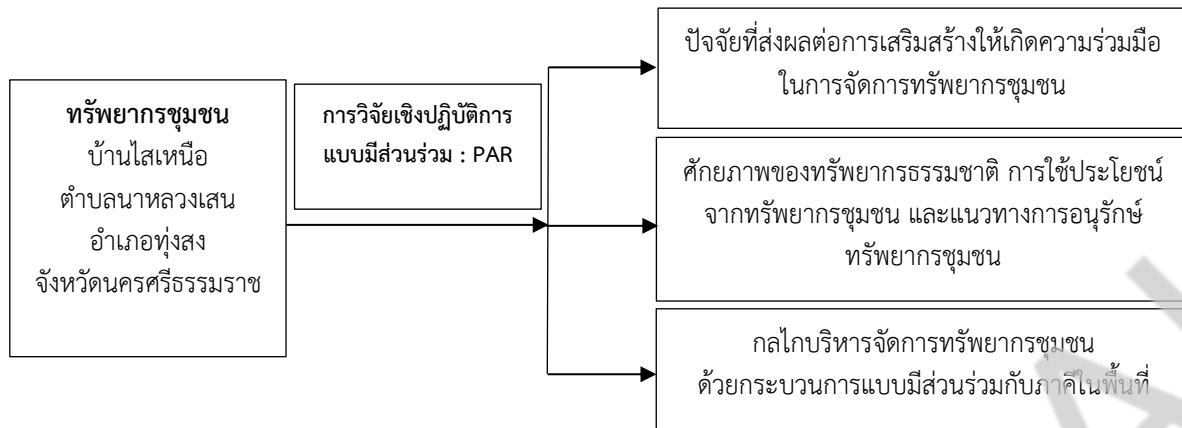
แนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่ระดับท้องถิ่น การใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับองค์ความรู้สมัยใหม่ ตลอดจนการกำหนดสิทธิในการเข้าถึง การใช้ประโยชน์ และการดูแลรักษาทรัพยากร (Hill et al., 2023) งานวิจัยของ Armitage et al. (2022) ชี้ให้เห็นว่า CBNRM มีประสิทธิภาพในการสร้างความร่วมมือแบบปรับตัว (Adaptive co-management) โดยเน้นความยืดหยุ่นในกระบวนการตัดสินใจของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ขณะที่ Al Falah et al. (2024) พบว่า การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรนำไปสู่การอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างรายได้เสริมผ่านกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการแปรรูปทรัพยากรท้องถิ่น แนวคิด CBNRM ยังสามารถลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะในชุมชนที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการที่ดีต้องอาศัยทั้งกลไกทางสังคม เศรษฐกิจ และกฎหมายภายในชุมชน เพื่อสร้างความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง (Cox et al., 2023) การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนบ้านกองพระทราย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำชุมชนและการฝึกอบรมในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Phromchat, 2021)

การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน

การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนา เศรษฐกิจและการรักษาความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรโดยชุมชน (Community-based Conservation) สามารถเพิ่มความยั่งยืนของระบบนิเวศและสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้ (Berkes, 2021) ตัวอย่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านสวนพลู-พุต้อ ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยเน้นการสืบสานวัฒนธรรมการดูแลรักษาป่าต้นน้ำซึ่งถือว่าเป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนมีการอนุรักษ์พรรณไม้ท้องถิ่น ปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และอาศัยป่าเป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร และสมุนไพรรักษาโรค (Katasomboon, 2021) นอกจากนี้ การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) และการส่งเสริมตลาดสินค้าที่ยั่งยืน เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้การอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นไปได้ในระยะยาว (Garrett et al., 2023)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไผ่เหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครราชสีมา มีตัวแปรอิสระ คือ ทรัพยากรชุมชน ตัวแปรตาม คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน ศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน และกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่ โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้ประกอบการ และประชาชนในชุมชนบ้านไสเหนือที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 128 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 25 มกราคม 2567) แบ่งตามกิจกรรม ประกอบด้วย

กิจกรรมที่ 1 ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจำนวน 128 คน

กิจกรรมที่ 2 ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานในองค์กรบริหารส่วนตำบลนาหลวงเสน เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำงานในสำนักงานเกษตรอำเภอทุ่งสง ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้โคกหนองนา หรืองานด้านการเพาะปลูกและเกษตรกรรม

กิจกรรมที่ 3 ได้แก่ ตัวแทนภาคีภายในชุมชนบ้านไสเหนือ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และประชาชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 97 คน

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาคุณสมบัติด้านบทบาท ความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการทรัพยากร ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน

กิจกรรมที่ 3 การสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) โดยแบ่งกลุ่มผู้สนทนาออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ภาครัฐ กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการทรัพยากร และกลุ่มที่ 4 ชาวบ้านในหมู่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนในพื้นที่วิจัย

ตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จะต้องมีความชำนาญในการจัดการทรัพยากรชุมชน ทำงานมาอย่างน้อย 3 ปี หรือมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการโดยมีส่วนร่วมของประชาชน

ประชาชนในพื้นที่ สุ่มตัวอย่างจากประชากรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่สูง จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่สูง จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน จำนวน 16 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่สูง จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน จำนวน 10 ข้อ และการสนทนากลุ่มใช้แนวคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาโดยอิงจากวัตถุประสงค์ของการวิจัย และผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านทรัพยากรชุมชน เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวแทนภาคีในชุมชน ทั้งด้านปัญหา แนวทางจัดการ และการออกแบบกลไกบริหารจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม

แบบสอบถามเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่สูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้การประเมินแบบ Rating Scale 5 ระดับ ใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล โดยได้ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของรายการ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เพื่อประเมินความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน จากการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถามทั้งหมดมีค่า IOC อยู่ในช่วง 0.67 - 1.00 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.96 แสดงว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลที่ได้แสดงเป็นค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

แบบสัมภาษณ์เรื่อง การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่สูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของรายการ (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน จากการวิเคราะห์พบว่า ข้อคำถามทั้ง 10 ข้อ มีค่า IOC เท่ากับ 1.00 แสดงว่าแบบสัมภาษณ์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์และจัดกลุ่มในแต่ละประเด็นคำถามต่าง ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ค้นคว้าจากเอกสารเพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน
2. ข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยได้จัดให้มีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงเดือนเมษายน - กรกฎาคม พ.ศ.2567 จำนวน 3 กิจกรรม ประกอบด้วย
 - 2.1 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 97 คน
 - 2.2 การศึกษา ศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน
 - 2.3 การสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่สูง จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่ม โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 4 กลุ่มย่อย กลุ่มละ 6 คน รวมเป็น 24 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่างๆ เพื่อประเมินระดับความคิดเห็นของ

กลุ่มตัวอย่างที่มีต่อตัวแปรแต่ละตัว ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด 1.81 – 2.60 หมายถึง น้อย 2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง 3.41– 4.20 หมายถึง มาก และ 4.21 – 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน โดยการทบทวนข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย และการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้น ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งประกอบด้วย การถอดเทปคำสัมภาษณ์ การอ่านทวนหลายรอบ การจัดกลุ่มข้อมูล (coding) และการสังเคราะห์ประเด็นหลัก (themes) ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์แบบพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยถอดเทปสนทนา วิเคราะห์บริบท ความเห็นร่วม และความเห็นต่างของผู้เข้าร่วมสนทนา และสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ประกอบของกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 97 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน

ข้อ	ปัจจัยในการมีส่วนร่วม	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. การมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ				
1.1	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมกับหน่วยงานภาครัฐในการเสนอความต้องการและความจำเป็นในการจัดการทรัพยากรชุมชน	4.43	0.50	มากที่สุด
1.2	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนการดำเนินกิจกรรมในการจัดการทรัพยากรชุมชน	4.33	0.53	มากที่สุด
1.3	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน	4.57	0.50	มากที่สุด
1.4	ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรชุมชน	4.37	0.49	มากที่สุด
	เฉลี่ยรายด้าน	4.43	0.51	มากที่สุด
2. การมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงาน				
2.1	ท่านมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในการดำเนินงานโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรชุมชน	4.10	0.70	มาก
2.2	ท่านมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชน	4.57	0.50	มากที่สุด
2.3	ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชุมชน	4.59	0.49	มากที่สุด
2.4	ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านทรัพยากรชุมชน	4.46	0.50	มากที่สุด
	เฉลี่ยรายด้าน	4.43	0.59	มากที่สุด
3. การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์				
3.1	ท่านได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชุมชน	4.62	0.49	มากที่สุด
3.2	ท่านรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจในการดำเนินกิจกรรมด้านทรัพยากรที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน	4.68	0.47	มากที่สุด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อ	ปัจจัยในการมีส่วนร่วม	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
3.3	ท่านสามารถนำกิจกรรมหรือประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมด้านทรัพยากรชุมชนไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.46	0.50	มากที่สุด
3.4	ท่านและครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมด้านทรัพยากรชุมชน	4.26	0.44	มากที่สุด
	เฉลี่ยรายด้าน	4.51	0.50	มากที่สุด
4. การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล				
4.1	ท่านได้ศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการด้านทรัพยากรชุมชนหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม	4.30	0.46	มากที่สุด
4.2	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน ติดตามสภาพปัญหา อุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม	3.95	0.53	มาก
4.3	ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลหรือตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินผลกิจกรรมด้านทรัพยากรชุมชน	4.79	0.41	มากที่สุด
4.4	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ ปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน	4.05	0.46	มาก
	เฉลี่ยรายด้าน	4.27	0.57	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวม	4.41	0.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.41 (S.D. = 0.55) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.51 (S.D. = 0.50) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจในการดำเนินกิจกรรมด้านทรัพยากรที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน และได้รับความรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชุมชน รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจ และด้านการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงาน มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับคือ 4.43 โดยมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และมีส่วนร่วมในการประชุมกับหน่วยงานภาครัฐ ในการเสนอความต้องการและความจำเป็นในการจัดการทรัพยากรชุมชน อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เพื่อใช้ในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรชุมชน และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชน ในขณะที่ ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 4.27 (S.D. = 0.57) แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน ติดตามสภาพปัญหา อุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม และมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ ปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนมากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์เป็นปัจจัยที่ได้รับความสนใจมากที่สุดในกลุ่มและมีความเห็นตรงกันมากที่สุด ในผลการวิจัย สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีแรงจูงใจเข้าร่วมกิจกรรมหากสามารถรับผลประโยชน์ที่ชัดเจน เช่น รายได้จากการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป หรือการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน แม้ว่าการประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาการจัดการทรัพยากร แต่ผลการวิจัยพบว่าด้านนี้มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีบทบาทชัดเจนในการติดตามและประเมินผลการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการประเมินหรือการขาดโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพของมาตรการต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง งานวิจัยของ Thummakun et al. (2022) ระบุว่า การมีการปรึกษาหารือ และการทบทวนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชน การมีส่วนร่วม ความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย และทุนทางสังคม แสดงให้เห็นถึงการเข้าใจต่อบทบาทการดำเนินงานของสภาชุมชนที่เป็นพื้นที่กลางการปรึกษาหารือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนำปัญหาของชุมชนมาพูดคุยเพื่อหาแนวทางการจัดการแก้ปัญหา ร่วม ตลอดจนใช้พื้นที่ที่เป็นเวทีกลางในการออกแบบกฎ กติกา และระเบียบชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรที่ยั่งยืนเนื่องจากช่วยให้มั่นใจได้ว่าผลประโยชน์ที่หลากหลายจะถูกแสดงและรวมเข้ากับกระบวนการตัดสินใจความสำเร็จของโครงการตามชุมชน เช่น การจัดการน้ำและการริเริ่มเศรษฐกิจหมุนเวียน ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล อย่างไรก็ตาม แรงมูของการรับผลประโยชน์มักจะได้รับคะแนนสูงสุดในด้านผลประโยชน์ของชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงความปรารถนาที่แข็งแกร่งสำหรับผลประโยชน์ที่จับต้องได้จากความพยายามในการจัดการทรัพยากรสิ่งนี้เน้นถึงความต้องการแนวทางที่สมดุลซึ่งไม่เพียง แต่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนและการดำเนินการ แต่ยังช่วยให้มั่นใจได้ถึงการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Onziru & Kimutai (2022) และ Machuma et al. (2024) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีประสิทธิภาพในการตัดสินใจและการวางแผนมีความสำคัญต่อความยั่งยืนของโครงการการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเมื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการระบุและการวางแผนโครงการ โอกาสที่จะบรรลุผลลัพธ์ที่ยั่งยืนจะเพิ่มขึ้นอย่างมาก

2. การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จากการสังเคราะห์ข้อมูล พบว่า ชุมชนบ้านไสเหนือเป็นชุมชนชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการปลูกผักปลอดสารพิษพืชิตความยากจน สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบสูง มีภูมิอากาศเหมาะสมเหมาะสำหรับปลูกยางพารา ปลูกพืชผัก ผลไม้ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ในบริเวณรอบๆ อุดมไปด้วยป่าไม้นานาชนิด เกิดจากการความร่วมมือของคนในชุมชนในการวางแผนทรัพยากรธรรมชาติต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านไสเหนือเกิดการพัฒนายั่งยืน โดยการส่งเสริมในการอนุรักษ์ของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูเขาและป่าไม้ เพื่อเป็นประโยชน์ของคนในชุมชนก่อให้เกิดการวางแผน เกิดจิตสำนึกรวมถึงการสร้างชุมชนเข้มแข็งของคนในชุมชน ในการสร้างพลังอำนาจไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำเข้ามาบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้ เพราะหากชุมชนไม่ร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์อาจก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษ ปัญหาความเสื่อมโทรม และความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

ทรัพยากรชุมชนได้ให้ประโยชน์แก่คนในชุมชนนั้นอย่างมาก เราใช้สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต เป็นปัจจัยในการประกอบอาชีพ ให้เป็นกฎเกณฑ์และแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตของสังคม มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญที่อยู่ภายในหลักสิทธิชุมชนตามหลักรัฐธรรมนูญในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ การที่ชุมชนจะอยู่รอดได้ต้องอยู่บนฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืน แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมาพบความขัดแย้งในการจัดการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ เนื่องด้วยหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่มีการควบคุม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรจะถูกใช้จนหมดสิ้น รัฐจึงควรต้องมีบทบาทในการควบคุม ดูแล การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเป็นผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตามได้ ความจริงใจของการบังคับใช้กฎหมายของรัฐที่ต้องมีความต่อเนื่องทำให้เกิดความขัดแย้งในการจัดการด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน แม้ว่าชุมชนจะมีระบบการบริหารจัดการที่ผสมผสานระหว่างกฎระเบียบของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ยังขาดกลไกที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มอนุรักษ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Janssen (2023) ซึ่งพบว่า การกำกับดูแลทรัพยากรชุมชนระบุเงื่อนไขและแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ ป้องกันการเก็บเกี่ยวมากเกินไป และรับประกันความยั่งยืนในระยะยาวสิ่งนี้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาสถาบันและข้อตกลงชุมชน อีกทั้ง Lema (2025) ได้ค้นพบรูปแบบการกำกับดูแลน้ำที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน ระบุลักษณะสำคัญสำหรับการจัดการที่ประสบความสำเร็จ เช่น การมีส่วนร่วมของชุมชน การรวมความรู้ในท้องถิ่น และการตัดสินใจที่ครอบคลุมแบบจำลองเหล่านี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนและการเป็นตัวแทนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรบทเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การเพิ่มศักยภาพชุมชน การส่งเสริมการทำงานร่วมกัน และการสร้างความมั่นใจในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน

3. การสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม โดยแบ่งกลุ่มผู้สนทนาออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่ภาครัฐ กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มที่ 3 ผู้ประกอบการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการทรัพยากร และกลุ่มที่ 4 ชาวบ้านในหมู่บ้านไสเหนือ ต.นาหลวงเสน อ.กุสุมาลย์ จ.นครศรีธรรมราช จากการสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านไสเหนือมีทรัพยากรที่สำคัญหลายประเภท ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ มีป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วย ไม้ใช้สอย สมุนไพร และเห็ดป่า ทรัพยากรน้ำ เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น คลองสาขา บ่อบาดาล และระบบกักเก็บน้ำฝนที่ใช้ในภาคเกษตรกรรม ทรัพยากรดินและที่ดินทำกิน มีพื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน รวมถึงการปลูกพืชสมุนไพรและพืชสวนครัว รวมทั้งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรวัฒนธรรม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติ การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค และการจัดการพื้นที่ป่าตามประเพณีท้องถิ่น วิธีการบริหารจัดการที่ใช้ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับชุมชน มีคณะกรรมการป่าชุมชน ดูแลการใช้ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีการกำหนดเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย การบริหารจัดการน้ำยังอยู่ในรูปแบบของ กลุ่มผู้ใช้น้ำในชุมชน ที่ดูแลเรื่องการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร มีวิสาหกิจชุมชนที่ส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น มีการใช้กฎระเบียบภายในชุมชน เช่น ข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ และบทลงโทษสำหรับผู้ละเมิด และ 2) ระดับหน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สนับสนุนโครงการด้านการอนุรักษ์ เช่น โครงการปลูกป่าชุมชน และการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ หน่วยงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความช่วยเหลือเรื่องการทำปุ๋ยและการจัดการน้ำ กรมป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ภาครัฐมีการออกกฎหมายและข้อบังคับ เช่น การจำกัดพื้นที่ตัดไม้ การห้ามใช้สารเคมีบางชนิดในพื้นที่ต้นน้ำ

แม้ว่าจะมีความพยายามในการบริหารจัดการทรัพยากร แต่ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ 1) ปัญหาการบุกรุกและใช้ทรัพยากรเกินขนาด มีการบุกรุกป่าชุมชนเพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตร การใช้สารเคมีในพื้นที่เกษตรกรรมส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำและดิน 2) ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ความขัดแย้งระหว่างเกษตรกรและกลุ่มอนุรักษ์เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ป่า การจัดสรรน้ำยังไม่มีความมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ผู้ประกอบการบางรายใช้ทรัพยากรเกินกว่าที่ชุมชนกำหนด ส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียม 3) ปัญหาการมีส่วนร่วมและการบังคับใช้กฎระเบียบ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและแรงงานภาคเกษตร การบังคับใช้กฎระเบียบในชุมชนยังมีช่องโหว่ เนื่องจากขาดกลไกการติดตามผล ภาครัฐให้การสนับสนุนในบางด้านแต่ยังขาดงบประมาณและทรัพยากรบุคคลที่เพียงพอ 4) ขาดแคลนองค์ความรู้และเทคโนโลยี เกษตรกรบางส่วนยังขาดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์และแนวทางอนุรักษ์ดิน-น้ำ เทคโนโลยีที่ใช้ในการบริหารจัดการน้ำและการฟื้นฟูยังไม่ทันสมัย

จากการสนทนากลุ่ม พบว่าแนวทางการสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนในบ้านไสเหนือควรมีลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ผสมผสานกับการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน มีข้อเสนอแนะจากกลุ่มต่างๆ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ข้อเสนอแนะจากกลุ่มต่างๆ ต่อแนวทางการพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน

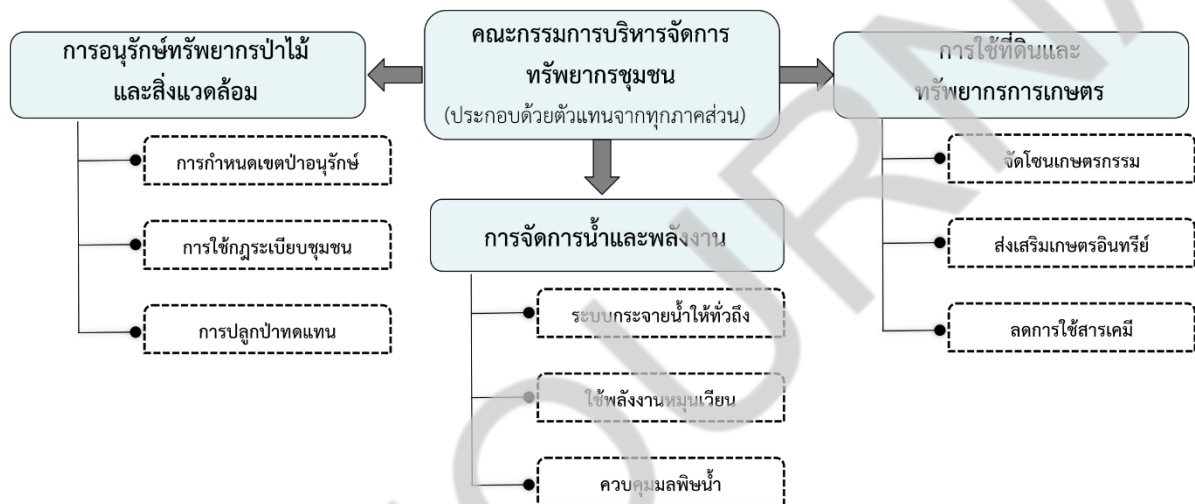
กลุ่มผู้สนทนา	ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน
กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ	- กำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างชัดเจน - ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายควบคู่กับมาตรการชุมชน - สนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้ให้กับชุมชน - ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการทรัพยากร
กลุ่มผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน	- ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับวิธีการจัดการสมัยใหม่ - จัดตั้งคณะกรรมการทรัพยากรชุมชนเพื่อกำกับดูแล - จัดกิจกรรมฝึกอบรมให้ชุมชนมีความรู้ในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่มผู้สนทนา	ข้อเสนอแนะต่อแนวทางพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน
กลุ่มผู้ประกอบการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	- ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - พัฒนาห่วงโซ่คุณค่าของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม - สร้างระบบติดตามผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้ทรัพยากร
กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่	- ต้องการให้มีการกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากรร่วมกัน - เสริมสร้างบทบาทของชาวบ้านในการตัดสินใจเกี่ยวกับทรัพยากร - ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรร่วมกัน เช่น สหกรณ์

จากข้อเสนอแนะของทุกกลุ่ม สามารถออกแบบ กลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีโครงสร้าง ดังภาพที่ 2 และมีรายละเอียดของกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วม ดังตารางที่ 3

ภาพที่ 2 โครงสร้างกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ

ตารางที่ 3 รายละเอียดของกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วม

องค์ประกอบ	แนวทางการดำเนินงาน	บทบาทของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
คณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน	- เป็นศูนย์กลางในการกำหนดนโยบายและแนวทาง - ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน - ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการ	- ตัวแทนชุมชน - หน่วยงานรัฐ - องค์กรพัฒนาเอกชน
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม	- กำหนดเขตป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย - ส่งเสริมการปลูกป่าทดแทน - บังคับใช้กฎระเบียบภายในชุมชน	- กลุ่มอนุรักษ์ - เจ้าหน้าที่ป่าไม้ - องค์กรบริหารส่วนตำบล
การจัดการน้ำและพลังงาน	- พัฒนาระบบกักเก็บน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่ - ใช้พลังงานหมุนเวียน เช่น โซลาร์เซลล์ - สร้างระบบเตือนภัยน้ำท่วมและภัยแล้ง	- กลุ่มผู้ใช้น้ำชุมชน - การไฟฟ้า - หน่วยงานทรัพยากรน้ำ
การใช้ที่ดินและทรัพยากรการเกษตร	- กำหนดโซนการใช้ที่ดินให้ชัดเจน - ส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์และลดสารเคมี - สนับสนุนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นผ่านวิสาหกิจชุมชน	- กลุ่มเกษตรกร - สหกรณ์การเกษตร - ผู้ประกอบการในชุมชน

จากภาพที่ 2 และตารางที่ 3 พบว่า การสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ต้องมีแนวทางการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่างๆ และแนวทางปฏิบัติการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนควรใช้ประโยชน์จากความรู้ในท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกระตือรือร้น และสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้บรรลุการพัฒนาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Al Falah et al. (2024) พบว่า ชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ดั้งเดิมมากมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติซึ่งสามารถมีประสิทธิผลและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่าแนวทางปฏิบัติที่ทันสมัยความรู้ที่ควรรวมเข้ากับกลไกการจัดการเพื่อเพิ่มความยั่งยืนและประสิทธิผล การมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกระตือรือร้นในการตัดสินใจวางแผนและการดำเนินการเป็นสิ่งสำคัญการมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียง แต่ปรับปรุงการจัดการทรัพยากรเท่านั้น แต่ยังช่วยเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน การดำเนินการจัดการทรัพยากรตามชุมชนสามารถเผชิญกับความท้าทายเช่นการเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จำกัด ขาดการสนับสนุนทางการเงินและอุปกรณ์ของระบบราชการจำเป็นต้องมีนโยบายสนับสนุนและความคิดริเริ่มที่ยั่งยืนเพื่อเอาชนะความท้าทายต่างๆ อีกทั้ง Darwis et al. (2024) พบว่า การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปรับสมดุลการอนุรักษ์ระบบนิเวศกับการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้มั่นใจในความยั่งยืนในระยะยาว

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่ซ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.41 (S.D. = 0.55) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.51 (S.D. = 0.50) อยู่ในระดับมากที่สุด

2. การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่ซ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ชุมชนบ้านไสเหนือเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าชุมชน แหล่งน้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม โดยมีระบบการบริหารจัดการที่ผสมผสานกันระหว่างกฎระเบียบของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การใช้ทรัพยากรยังขาดกลไกที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพเพียงพอ ซึ่งประชาชนในพื้นที่ยังมีความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ระหว่างกลุ่มผู้ประกอบการ เกษตรกร และกลุ่มอนุรักษ์ ขาดการมีส่วนร่วมที่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนและแรงงานภาคเกษตรขาดแคลนองค์ความรู้และเทคโนโลยี ในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. การสร้างกลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่บ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่ซ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะวิจัยได้นำเสนอ กลไกการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยมีโครงสร้างดังนี้ 1) การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจและกำหนดนโยบาย 2) การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ผ่านมาตรการอนุรักษ์ เช่น กำหนดเขตอนุรักษ์ ปกป้องป่าทดแทน และใช้กฎระเบียบชุมชน 3) การจัดการน้ำและพลังงาน โดยพัฒนาระบบกักเก็บน้ำ และส่งเสริมการใช้พลังงานหมุนเวียน และ 4) การใช้ที่ดินและทรัพยากรทางการเกษตรอย่างเหมาะสม เช่น ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ลดการใช้สารเคมี และพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

ประโยชน์ที่ได้รับการวิจัย

การวิจัยนี้ให้ประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของบ้านไสเหนือ ตำบลนาหลวงเสน อำเภอกู่ซ่ง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา กลไกการบริหารจัดการทรัพยากร ที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการดูแลทรัพยากรของตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้นำไปปรับใช้ รวมถึงเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในการกำหนดนโยบายและโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ โดยหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน สามารถนำแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรที่เสนอไปดำเนินการจริง เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากร ชุมชน การกำหนดเขตพื้นที่ใช้ประโยชน์และเขตอนุรักษ์ ตลอดจนการส่งเสริมบทบาทของภาคส่วนต่างๆ ให้มีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการจัดทำโครงการรณรงค์ในบางพื้นที่ เพื่อทดลองใช้กลไกดังกล่าวและปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และบริบทของชุมชน

จากผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลกิจกรรมด้านทรัพยากรชุมชนยังอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่น แม้ประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรมการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างกระตือรือร้น แต่ขาดโอกาสหรือกลไกที่เอื้อให้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินอย่างทั่วถึง ดังนั้น หน่วยงานในพื้นที่ควรพัฒนา ระบบการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนและแรงงานภาคเกษตร ได้แสดงความคิดเห็นสะท้อนผลการดำเนินงาน และร่วมวางแผนทางปรับปรุงกิจกรรมในอนาคต โดยอาจดำเนินการในรูปแบบต่อไปนี้

- 1) การจัดเวทีประเมินผลชุมชนอย่างสม่ำเสมอ (Community Reflection Forums)
- 2) การพัฒนาแบบสอบถามหรือเครื่องมือประเมินที่เข้าใจง่าย ใช้ได้จริงในระดับชุมชน
- 3) การอบรมอาสาสมัครชุมชนให้มีบทบาทในฐานะผู้ประเมินร่วม
- 4) การใช้เทคโนโลยี เช่น แบบประเมินออนไลน์ หรือกล่องรับความคิดเห็นดิจิทัล เพื่อขยายการมีส่วนร่วมให้เข้าถึงกลุ่มหลากหลาย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้จะนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรที่ครอบคลุมในหลายมิติ แต่ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมของกลไกการบริหารจัดการที่นำเสนอ หรือการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรมีการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชนอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อนำมาเปรียบเทียบและหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุด

ข้อจำกัดการวิจัย

ข้อจำกัดของการวิจัยนี้คือ ข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนากลุ่มอาจสะท้อนมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนในชุมชน นอกจากนี้ การวิจัยมุ่งเน้นที่บริบทของบ้านไสเหนือเพียงแห่งเดียว ทำให้ข้อค้นพบอาจไม่สามารถนำไปใช้กับทุกชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกันได้โดยตรง ดังนั้นควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่นเพิ่มเติม และใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลาย เช่น การสำรวจภาคสนาม หรือการวิเคราะห์ข้อมูลระยะยาว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

References

- Agrawal, A. (2021). Common property institutions and sustainable governance. *Annual Review of Environment and Resources*, 46, 357-381. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-012420-050606>
- Al Falah, P., Fian, S., Saputra, A., Ramadhan, B. S. & Likuwatan, P. (2024). Peran masyarakat lokal dalam pengelolaan sumber daya alam. *Paradigma Mandiri*, 2(2), 94-107. <https://doi.org/10.37949/pm.22173>
- Armitage, D., Berkes, F. & Doubleday, N. (2022). Adaptive co-management for social-ecological complexity. *Global Environmental Change*, 73, 102496. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2022.102496>
- Baland, J. M. & Platteau, J. P. (2022). *Halting degradation of natural resources: Is there a role for rural communities?*. Retrieved October 2024, from <https://academic.oup.com/book/9952/chapter-abstract/157318854?redirectedFrom=fulltext&login=false>

- Bennett, N. J., Di Franco, A., Calò, A. & Guidetti, P. (2021). Local stakeholder engagement in marine conservation. *Conservation Biology*, 35(2), 606-617. <https://doi.org/10.1111/cobi.13557>
- Berkes, F. (2021). Co-management and community-based conservation. *Conservation Biology*, 35(5), 1368-1377. <https://doi.org/10.1111/cobi.13708>
- Brown, K., Jones, T. & Miller, R. (2022). Community participation in natural resource governance: Lessons from rural Africa. *Environmental Policy & Governance*, 32(3), 211-225. <https://doi.org/10.1002/eet.1975>
- Chukong, S., Hinkaew, T., Silaprom, P., NaLamphun, V. & Buttarat, S. (2022). The development of community member participation in community forest sustainable management: a case study of Ban Nong Ta Klai Nong Mek Sub-District Nong Han District Udon Thani Province. *Research and Development Journal, Loei Rajabhat University*, 17(61), 67-77. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/255348/176033>
- Cox, M., Arnold, G. & Villamayor-Tomas, S. (2023). A review of design principles for community-based natural resource management. *Ecology and Society*, 15(4), 38 <https://doi.org/10.5751/ES-03704-150438>
- Darwis, D., Golar, G., Naharuddin, N., Malik, A., Rachman, I., Muis, H., Massiri, S. D., Yusuf, R. O. & Suleman, S. M. (2024). Participatory forest resource management: A strategy based on local knowledge at forest management unit Kulawi. *Jurnal Penelitian Pendidikan IPA (JPPIPA)*, 10(12), 10945-10955. <https://doi.org/10.29303/jppipa.v10i12.9730>
- Garnett, S. T., Burgess, N. D., Fa, J. E. & Moloney, G. (2023). Indigenous lands and biodiversity conservation. *Science Advances*, 9(3), eabc7822. <https://doi.org/10.1126/sciadv.abc7822>
- He, S., Yang, L., & Min, Q. (2020). Community Participation in Nature Conservation: The Chinese Experience and Its Implication to National Park Management. *Sustainability*, 12(11), 4760. <https://doi.org/10.3390/su12114760>
- Hill, R., Walsh, F. J., Davies, J. & Sparrow, A. (2023). Indigenous-led governance of natural resources. *Nature Sustainability*, 6(1), 34-45 <https://doi.org/10.1038/s41893-022-00933-3>
- Janssen, M. A. (2023). *Governance of common-pool resources*. Elsevier BV. <https://doi.org/10.1016/b978-0-323-91013-2.00001-0>
- Katasomboon, H. (2021). Prototype community in sustainable natural resource management : case study on the community forest in Ban Suan Plu - Plu Tor, Tambol Tap Luang, Amphur Ban Rai, Uthaitani Province. *Journal of Buddhist Anthropology*, 6(6), 222-237. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/248831/171008>
- Lema, M. W. (2025). Sustaining rural livelihoods through participatory water governance: A review of community-driven water resource management models in East and Central Africa. *Environmental Quality Management*, 34(3), e70023. <http://doi.org/10.1002/tqem.70023>
- Lubis, M. D. A. & Azizah, P. A. (2023). *Community Participation in the Public Decision Process: Realizing Better Governance in Public Administration*. <https://doi.org/10.59613/global.v1i2.12>
- Machuma, R. S., Odek, A. & Vundi, N. (2024). Stakeholder participation and the sustainability of community-based water borehole projects in Mavoko Constituency, Machakos County, Kenya. *African Journal of Empirical Research*, 5(4), 1076-1088. <https://doi.org/10.51867/ajernet.5.4.89>
- Newig, J. & Fritsch, O. (2020). Environmental governance and public participation effectiveness. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 22(4), 456-472.
- Onziru, B. & Kimutai, G. (2022). Stakeholder participation and sustainability of World Bank Funded Water Projects in Karamoja, Uganda. *The International Journal of Business and Management*, 10(1), 289-299. <https://doi.org/10.24940/theijbm/2022/v10/i1/BM2111-047>

- Ostrom, E. (2019). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.
- Phromchat, R. (2021). Community resource management based on the sufficiency economy approach: A case study of Ban Kong Phra Sai community, Buriram Province. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Buriram University*, 16(2), 191-205. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/253539>
- Thummakun, S., Somkid Kaewthip, S., Panyadee, C. & Pradtana Yossuck, P. (2022). Factors affecting the enhancement of community collaboration in community resource management of the community council. *Journal of Humanities and Social Sciences Nakhon Phanom University*, 12(3), 29-43. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/npuj/article/view/262596/175516>